

Tatjana Bukvič

OŠ Jožeta Moškriča

Ljubljana, Slovenija

tatjana.bukvic@guest.arnes.si

UDK: 371.3::811.163.6(497.11)"2015/2016"
371.398

Pregledni znanstveni članek

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Republiki Srbiji: raziskava med učenci, starši in učiteljicami

Povzetek

Uvodna poglavja članka obsegajo predstavitev osnovnih pojmov s področja jezikov v stiku, pregled izseljevanja Slovencev v Srbijo ter podatke o njihovi organiziranosti in delovanju danes. Osrednji del vsebuje poglavje s predstavitevijo dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v tujini, njegovega zgodovinskega razvoja ter današnje organiziranosti. Empirični del predstavlja raziskavo, ki je bila izvedena v Srbiji v šolskem letu 2015/16 med otroki, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji, njihovimi starši ter učitelji. Prikaz in interpretacija rezultatov prinašata pomembno dopolnitev vedenja o sociolingvistični podobi slovenske skupnosti in o otrocih, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine. Predstavljeni so raba in znanje slovenskega jezika pri otrocih in starših, njihova stališča do slovenščine in slovenstva nasploh ter njihov odnos do dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture. Prispevek odkrivanju pomena pouka dodajajo tudi učiteljice, ki poučujejo otroke v Srbiji.

Ključne besede: sociolingvistična raziskava, slovenski zdomci v Srbiji, jeziki v stiku, dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, odnos do slovenščine

1 Teoretična izhodišča

Za Slovence je slovenščina prvi jezik, je temeljno identifikacijsko sredstvo medsebojnega sporazumevanja (Vidovič Muha 1996, v Pirih Svetina 2000, 15). Prvi jezik (tudi materni jezik; *ang. first language, mother tongue*) je s stališča posameznika tisti jezik, ki se ga človek začne učiti kot prvega (v času), torej preden se začne učiti katerega koli drugega jezika. Pred učenjem prvega jezika je torej človek še brez je-

zika. Poleg tega je ta jezik prvi tudi po svoji pomembnosti (Klajn 1986, 3, v Pirih Svetina 2000, 19), med drugim zato, ker samo učenje prvega jezika v nekaterih segmentih poteka vse življenje (npr. učenje besed).

Znano je, da slovensko ne govorijo samo tisti, ki so slovenščino usvojili kot prvi jezik. Slovensko govori, »kdor je ali si želi postati samostojen in dejaven udeleženec civilizacijskega, to je kulturnega, gospodarskega, političnega in vsega drugega dejanja v realnem ali virtualnem prostoru (hkrati tudi času), naseljenem z govorcji slovenščine kot prvega jezika, ki deluje z besedili in govornimi dejanji v slovenščini« (Stabej 2005, 17).

Dvojezičnost je družbeni in individualni pojav. S področjem jezikov v stiku se je ukvarjal že Uriel Weinreich v delu *Languages in Contact* (Weinreich 1953), v katerem opredeli pojem jezikovni stik. Jeziki so v stiku takrat, kadar jih izmenično uporablja ista oseba v stiku z drugim govorcem. Preklapljanje kodov pri govorcju pogosto pripelje do sprememb pri njegovem pojmovanju lastnega jezika in do sprememb v celotnem jezikovnem vedenju, tudi do tega, da drugi jezik prevzame vlogo maternega jezika. Na obseg teh sprememb vpliva razmerje J1 in J2 pri posameznem govorcju, to pa je odvisno od zunajjezikovnih dejavnikov, ki jih Weinreich deli na zunanje (del socialnega okolja; pravni status jezikov, družbeno vrednotenje dvojezičnosti, družina in prijatelji, delovno mesto, šola, cerkev, množični mediji idr.) in notranje (neposredno odvisni od govorcja samega; primarni: izrazna zmožnost, sposobnost preklapljanja kodov, zmožnost učenja jezikov; sekundarni: stopnja jezikovne in kulturne zavesti, čustvena navezanost idr.). Na prevlado enega izmed jezikov ima vpliv tudi govorcjeva lastna naravnost do dvojezičnosti oziroma do jezika, ki je drugemu podrejen. Posledica nizke jezikovne lojalnosti bo izgubljanje podrejenega jezika, človek z visoko jezikovno lojalnostjo pa si bo prizadeval za ohranitev dvojezičnosti (po Weinreich 1963).

Odnos do jezika neke osebe vpliva na njeno obnašanje v povezavi s tem jezikom. Otrok, ki ima pozitiven odnos do slovenščine, se bo tega jezika učil raje in hitreje, raje bo prihajal k dopolnilnemu pouku slovenščine. Prav tako velja, da bo ugodje, ki ga bo čutil ob učenju slovenščine, pozitivno vplivalo na njegovo motivacijo po boljšem znanju.

Motivacija lahko odraža motive uporabnosti, željo po znanju jezika, da bi z njim pridobili neko ekonomsko prednost. Ali pa se nanaša na osebne in medsebojne motive po sprejetosti v določeni skupini.

2 Slovenci in slovenščina v Srbiji

Nastajanje slovenske narodne manjšine v več kot 70 let nastajajoči državi v članku *O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991* spremlja Vera Kržišnik Bukič (Kržišnik Bukič 1992). Glavni vir števila Slovencev v Srbiji skozi zgodovino so

popisi, ki niso nujno vedno popolnoma zanesljivi, a nam vseeno pomagajo ustvariti demografsko sliko.

Tabela 1: *Gibanje števila Slovencev v Srbiji po popisih 1948–2002*

Območje / Leto	1948	1953	1961	1971	1981	1991*	2002**	2011**
Osrednja Srbija	20998	20717	19957	15957	12006	8261	5104	4033
Centralna Srbija	13492	14281	13814	10926	8207	5271	3099	2218
Vojvodina	7223	6025	5633	4639	3456	2730	2005	1815
Kosovo in Metohija	283	411	510	392	343	260	/	/

* 8001 jih je bilo popisanih v Srbiji; za Kosovo in Metohijo so število Slovencev ocenili glede na migracije.

** Popisa 2002 in 2011 nista bila izvedena na Kosovu in v Metohiji.

Vir: Kržišnik Bukič, V. (1992): *O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991*, str. 21

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije je 14. 1. 2014 v Srbiji imelo prijavljeno stalno prebivališče **6.805** slovenskih državljanov. Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ocenjuje, da v Srbiji živi **do 10.000** ljudi slovenskega porekla (podatke posredoval Marjan Cukrov iz Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu).

2.1 Slovenščina kot materni jezik

Čeprav so pred razpadom skupne države Slovenijo in slovenščino mladi dojemali kot nekaj tujega, se potomci slovenskih izseljencev počasi zavedajo pomena učenja slovenščine in poznavanja slovenske kulture, saj poznavanje jezika razumejo kot sredstvo za povečevanje osebne konkurenčnosti na trgu dela (Kužnik 2014, 73).

V prispevku *Motivacija za učenje slovenščine kot maternega in manjšinskega jezika pri pripadnikih manjšinske in nemanjšinske skupnosti v Srbiji* avtorica (Kužnik 2014, 76) ugotavlja, da motivacija za učenje slovenskega jezika in kulture narašča. Pri tem poudarja, da je nujno sodelovanje učiteljev slovenščine, vodstev društev ter pristojnih izobraževalnih institucij ter vladnih organov obeh držav. Nadaljevanje dobrega sodelovanja, štipendije za različne poletne šole slovenščine v Sloveniji, različni tečaji ali možnosti strokovne prakse, študentskih izmenjav in podobno, bodo najboljši način za učenje in ohranjanje ter razvoj slovenskega jezika in kulture v tujini.

2.2 Možnosti rabe: Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, študij na univerzi ter Društva Slovencev

Znano je, da imata vzgoja in izobraževanje velik vpliv na oblikovanje in ohranjanje narodnostne identitete. Znanje materinščine pomeni ukoreninjenje v kulturo lastnega naroda. Pri tej nalogi igra ključno vlogo prav dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture, saj s poznavanjem ter usvajanjem slovenske kulture, zgodovine, geografije in vsega, kar povezujemo s slovenstvom, vpliva na razvoj in integriteto vsakega posameznika in družbe. V Srbiji so z organiziranjem dopolnilnega pouka slovenščine za pripadnike slovenske manjšine začeli v 90. letih prejšnjega stoletja.

Pouk slovenščine v Srbiji na Filološki fakulteti Univerze v Beogradu ima dolgo tradicijo, saj sega že v študijsko leto 1907/08, ko je bil v Beogradu organiziran prvi tečaj slovenske književnosti in jezika.

S študijskim letom 2006/07 je bil na Filološki fakulteti uveden štiriletni študij slovenščine, vzporedno s študijem splošnega jezikoslovja ali drugega tujega jezika. Slovenistični predmeti so izbirni za vse študente. Na Univerzi v Novem Sadu pa se lahko študenti slovenščino učijo na enoletnem izbirnem tečaju (Đukanović 2014, 177–179).

Osnovni cilji združevanja Slovencev v društvih Slovencev v Srbiji so druženje in ohranitev narodnostnega značaja ter stiki z Republiko Slovenijo.

»Za ohranjanje slovenstva zunaj meja Slovenije je ključno ohranjanje in učenje jezika. Dokler bomo v društvih gojili skrb za slovensko besedo in kulturo, se nam ni treba bati za obstoj. Prizadevamo si, da bi članom ponudili vsebine, ki so zanimive za vse starostne skupine.« (predsednik Društva Slovencev Sava Beograd, Saša Verbič)

3 Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture

3.1 Financiranje in organiziranost

Finančna podpora dejavnostim Slovencev po svetu ter s tem tudi dopolnilnemu pouku slovenskega jezika in kulture je opredeljena v Resoluciji o odnosih s Slovenci po svetu.

Sredstva so zagotovljena v proračunu Republike Slovenije, v okviru Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstva za kulturo.

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji v celoti financira Slovenija. Plača učitelje in najemnino za prostore, v katerih se odvija pouk. Ponekod so prostori brezplačni (učilnice v osnovnih šolah).

Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture organizira Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (Marko Koprivc), ki je pristojno za dogovarjanje s šolskimi oblastmi v državah gostiteljicah ter za izbor

in razporeditev učiteljev. Za vsebinski del – učni načrt, program, učbenike, izobraževanje učiteljev – pa skrbi Zavod Republike Slovenije za šolstvo (Eva Jurman).

3.2 Cilji in način dela

Cilji dopolnilnega pouka slovenskega jezika in književnosti so opredeljeni v *Učnem načrtu za dopolnilni pouk slovenščine z otroki slovenske narodnosti v tujini*. Najpomembnejši cilji so: pridobivanje osnovnega besedišča za sporazumevanje, bogatenje in utrjevanje besedišča, razvijanje in poglobljanje sporazumevalnih zmožnosti ter pridobivanje osnov slovenskega knjižnega jezika. Poleg jezikovnega znanja naj bi pri dopolnilnem pouku učenci: spoznavali prvine kulturnega izročila v besedi, sliki, pesmi, plesu, glasbi ipd., pozitivno vrednotili kulturo in jezik Slovencev, ozaveščali in ohranjali potrebo po posameznikovi in narodni samobitnosti, ustvarjali in ohranjali trdnejše vezi z in med mladimi, ki so že druga ali tretja generacija v tujini živečih pripadnikov Slovencev idr. Enako pomemben cilj je tudi nastopanje otrok na različnih prireditvah v okviru pouka ali društev (povzeto po http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_cilj_pouka.htm, pridobljeno 18. 1. 2016).

3.3 Število otrok

V nasprotju z nekaterimi drugimi evropskimi državami se število otrok pri pouku slovenskega jezika in kulture v Srbiji rahlo povečuje. Otroci in mladostniki so sedaj že potomci tretje generacije priseljencev. Razvoj kulturnih in gospodarskih stikov med državama ugodno vpliva na obstoj in delovanje narodne manjšine Slovencev v Srbiji, katere glavna naloga je ohranjanje lastnega jezika in kulture med mladimi.

V šolskem letu 2015/16 je, po podatkih, ki so jih posredovale učiteljice (Milena Spremo, Rut Zlobec in Tatjana Bukvič), pri pouku sodelovalo 139 otrok.

4 Raziskava

Namen raziskave je ugotoviti in predstaviti rabo in znanje slovenščine pri učencih dopolnilnega pouka slovenščine v Srbiji, njihov odnos in odnos njihovih staršev do slovenščine, slovenstva in dopolnilnega pouka ter mnenje učiteljev glede njihovega dela z učenci pri pouku.

Prvo osrednje raziskovalno vprašanje je, koliko so otroci v Srbiji, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine, obkroženi s slovenskim jezikom in kulturo ter kakšno vrednost jima pripisujejo zdaj in v prihodnosti.

Drugo raziskovalno vprašanje se ukvarja s starši teh otrok, in sicer s tem, v kolikšni meri je slovenščina prisotna med njimi, na kakšen način slovenski jezik in kulturo povezujejo s svojimi otroki in kako ocenjujejo svoje zadovoljstvo z dopolnilnim poukom slovenščine.

Tretje raziskovalno vprašanje je, kako so z organizacijo in izvajanjem dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture zadovoljne učiteljice.

4.1 Raziskovalne metode

Osrednja raziskovalna metoda, ki jo v izpeljavi raziskave uporabljamo, je deskriptivna ali opisna metoda, s katero iščemo odgovore na postavljena raziskovalna vprašanja in opisujemo stanje na izbranem raziskovalnem področju. S kavzalno neeksperimentalno metodo ugotavljamo, ali obstajajo povezave med različnimi spremenljivkami, za katere smo v hipotezah domnevali, da so soodvisne (npr. obiskovanje Slovenije in odnos do slovenskega jezika ter kulture). Za analizo rezultatov uporabljamo metodo analize, pri izpeljavi ugotovitev in sklepov pa metodo sinteze.

4.2 Raziskovalni vzorec

Raziskovalni vzorec naše raziskave je vzorec iz konkretne, časovno, krajevno in stvarno opredeljene populacije, in sicer neslučajnostni oz. namenski, izbran z namenom prikaza jasno določene problematike v specifičnem okolju. V Srbiji smo v šolskem letu 2015/16 v mesecu oktobru in novembru izvedli raziskavo v treh ciljnih skupinah: med učenci dopolnilnega pouka slovenščine, njihovimi starši in učiteljicami. Zbrali smo 72 vprašalnikov, ki so jih izpolnili učenci, 50 vprašalnikov, na katere so odgovorili starši, in 3 vprašalnike, ki so jih izpolnile učiteljice.

4.3. Postopek zbiranja podatkov

Vsa vprašanja so se nanašala na temo slovenščine in slovenstva, vendar pa je prvi tip vprašanj ugotavljal stopnje ali ocene podanih trditev oz. možnosti, drugi tip pa je ponujal povsem neobremenjeno razmišljanje o zadanem področju. Anketne vprašalnike smo povzeli, oblikovali in priredili po vprašalnikih, ki jih je v svojem diplomskem delu *Slovenščina in njeno poučevanje pri slovenskih zdomcih – raziskava med učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Baden-Württembergu* uporabila Maja Pavšič, in glede na posvetovanje z mentorico doc. dr. Simono Pulko.

5 Povzetek rezultatov raziskave

5.1 Učenci

Od 72 otrok, ki so izpolnili vprašalnik, jih je bilo 40 % ženskega in 60 % moškega spola. Osnovnošolcev je bilo 72 % in srednješolcev 28 %. Velika večina otrok je bila rojena v Srbiji, in sicer kar 93 % učencev. V Sloveniji se je rodila 1 (2 %) učenka, preostali anketiranci pa drugje. 86

% otrok se je najprej naučilo govoriti srbsko, 8 % otrok je hkrati spregovorilo srbsko in slovensko, 6 % se jih je najprej naučilo neki drugi jezik (madžarščina, bolgarščina, makedonščina), nihče pa se kot prvega jezika ni naučil samo slovenščine.

Pri samovrednotenju znanja slovenskega jezika otroci bolje ocenjujejo svoje razumevanje in branje jezika, kot pa govorjenje in pisanje. Malo manj kot polovica jih slovenski jezik zelo dobro razume in bere, srednje dobro ga govori več kot polovica otrok. Samoocena znanja srbsčine je precej višja. Velika večina otrok srbsko razume, govori, bere in piše zelo dobro. Hipoteze, da slovenščino najbolje obvladajo učenci, ki jim slovenščina predstavlja prvi jezik, ne moremo niti potrditi niti ovreči. Pokazalo se je, da med anketiranimi učenci ni nikogar, ki bi se sprva naučili slovensko, le 8 % jih je navedlo, da so se naučili obeh jezikov hkrati. Pri vprašanih glede rabe slovenščine oziroma srbsčine v komunikaciji otrok s starši ter brati in sestrami se je pokazalo, da samo v slovenščini komunicirajo le v dveh družinah. Zato hipoteze, da starši z otroki govorijo slovensko, otroci pa jim odgovarjajo v srbskem jeziku, prav tako ni mogoče potrditi niti ovreči. Iz rezultatov je tudi razvidno, da samo v slovenščini največ komunicirajo s slovenskimi sorodniki ali znanci, in sicer to počne kar 33 % učencev, bolj pogosto v slovenščini kot v srbsčini pa z njimi govori 30 % otrok. Podobna so razmerja pri jeziku, v katerem starši, bratje in sestre ter sorodniki ali znanci odgovarjajo nazaj. Pohvalno je dejstvo, da relativno veliko število učencev pri pouku slovenščine med seboj govori pogosteje slovensko kot srbsko (52 %). Predvidevamo, da je to predvsem zasluga spodbude in vztrajnosti učiteljic.

Odgovori na vprašanje o stikih s Slovenijo kažejo, da jih 39 % obišče Slovenijo enkrat na leto, večkrat na leto v Slovenijo potuje 22 % otrok, prav tako jih vsako drugo ali tretje leto Slovenijo obišče 22 %, 17 % otrok pa v Sloveniji še ni bilo.

Postavljena hipoteza je bila, da pogostost obiskov v Slovenijo spodbudno vpliva na željo po povezovanju s Slovenijo, načrtovanju študija oziroma zaposlitve v njej ali morebitno dokončno vrnitev v Slovenijo. Hipotezo smo potrdili, in sicer tako, da smo med seboj primerjali odgovore oz. vrednosti, ki so jih otroci, ki v Slovenijo potujejo večkrat na leto, in otroci, ki tam še niso bili, podali na dve vprašanji oz. trditvi o načrtih za prihodnje življenje, delo ali študij v Sloveniji. Izkazalo se je, da kar 75 % odstotkov otrok, ki Slovenijo obiskujejo najpogosteje, načrtuje svojo prihodnost v Sloveniji, prav tako jih 75 % vidi možnost za prihodnje študiranje ali delo v Sloveniji kot najpomembnejši razlog za učenje slovenskega jezika. Od tistih otrok, ki Slovenije še nikdar niso obiskali, jih je glede prihodnosti v tej državi večina (58,33 %) še neodločenih, vseeno pa jih kar 33,33 % trdi, da si tega želijo, in prav toliko jih je mnenja, da je najpomembnejši razlog za učenje jezika možnost prihodnjih delovnih ali študijskih stikov s Slovenijo. Potrdilo se je torej,

da pogostost obiskovanja Slovenije spodbudno vpliva na otroško povezovanje prihodnosti s slovenskim okoljem, kot tudi na motivacijo za učenje jezika, vseeno pa je zanimivo, da kar precej tistih učencev, ki tam še nikoli niso bili, svojo prihodnost prav tako povezuje s Slovenijo.

Glede sodelovanja pri aktivnostih v okviru slovenskih društev ali dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture smo ugotovili, da večina otrok v njih aktivno sodeluje. Razen enega učenca tudi vsi radi nastopajo na prireditvah, sodelujejo na delavnicah ali tekmujejo na kvizu o poznavanju Slovenije.

29 % uporabnikov medmrežja je že obiskalo spletne strani v slovenščini. Opazimo lahko, da so med njimi otroci, ki so s slovenščino pogostejše v stiku oziroma imajo tam sorodnike ali prijatelje. Najpogosteje iščejo informacije o turističnih ponudbah. Preko slovenskih spletnih strani načrtujejo obisk Slovenije ali pa jih zanimajo opisi naravnih lepot in drugih zanimivosti Slovenije. Nekaj med njimi jih uporablja splet za informacije o jezikovnih šolah slovenščine in prijavo nanje. 2 srednješolca sta navedla, da sta na spletu iskala informacije o možnostih za vpis na slovensko univerzo ter za pridobitev štipendije, oba občasno obiščeta spletno stran Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Mlajši otroci na ta način dostopajo do slovenske glasbe in nekaterih otroških oddaj.

Kot najpomembnejši razlog za obisk dopolnilnega pouka so učenci navedli željo, da se dobro naučijo slovensko (71 % otrok), 13 % jih prihaja, ker jim je pri pouku lepo, 9 % otrok hodi k pouku, ker to želijo njihovi starši, 7 % jih prihaja, ker imajo tam prijatelje. 5 učencev je dopisalo, da je razlog obiskovanja pouka slovenščine tudi ta, da imajo prijazno učiteljico.

Mnogim anketiranim otrokom, kar 62 %, je najbolj pomemben motiv za učenje slovenščine ta, da bodo morda v Sloveniji nadaljevali šolanje ali se tam zaposlili. 43 % otrok je ta razlog postavilo na drugo mesto. Željo, da bi tako bolje spoznali kulturo, običaje, geografijo in druge karakteristike Slovenije, je na prvo mesto postavilo 21 % in drugo mesto 36 % otrok. Namero, da bi se lahko lažje pogovarjali s starši, sorodniki in znanci, je na prvo in drugo mesto skupaj postavilo 59 % otrok.

Analiza anketnih vprašalnikov je pokazala, da imajo vsi učenci zelo pozitiven odnos do slovenščine, do učenja in pouka slovenskega jezika. Prav tako jih skoraj polovica želi v prihodnosti aktivno sodelovati s slovensko skupnostjo, bodisi v Srbiji bodisi v Sloveniji.

Otroci radi poslušajo, ko kdo govori slovensko, in sicer jih tako trdi kar 93 %. Na vprašanje, ali radi govorijo slovensko, jih je 82 % ogovorilo z da, 18 % pa, da ne vedo. Zanimivo je, da nihče ni zbral možnosti, da neradi poslušajo ali govorijo slovensko. Prav tako bi radi, da se tudi njihovi otroci naučijo slovensko (kar 75 % učencev). K dopolnilnemu pouku slovenskega jezika in književnosti rado hodi 83 % anketiranih otrok. 17 % jih je na isto vprašanje odgovorilo, da včasih da, včasih ne.

Nihče ni izbral možnosti, da pouka ne obiskuje rad. Zelo pozitiven se kaže odnos učencev do slovenskih prireditev. Kar 68 % otrok se jih rado udeležuje tovrstnih dogodkov, 31 % otrok pa odgovarja, da včasih da, včasih ne.

V svojih komentarjih na koncu vprašalnika so učenci opisali svoj odnos do slovenščine in dopolnilnega pouka ter razloge za obisk pouka ter učenja slovenskega jezika. Vsi zapisi kažejo na naklonjen odnos. Ugotavljajo, da jim je pouk všeč, ker je zanimiv in zabaven. Radi se družijo s sošolci pri pouku in radi obiščejo vrstnike v Sloveniji. Želeli bi si več ur pouka, da bi se še bolje naučili jezika in spoznali kulturo Slovencev. Želijo se naučiti slovenščine, da bi se lažje sporazumevali s sorodniki, da bi lahko brali slovenske knjige in kasneje študirali in delali v Sloveniji.

5.2 Starši

Od 50 staršev, ki so izpolnili vprašalnik (29 žensk in 21 moških, starih od 30 do 59 let), se jih je velika večina oziroma 68 % kot prvega jezika naučilo srbsčine, 12 % pa nekega drugega jezika. Med dvojezične se jih prišteva 12 %, slovenščine kot prvega jezika pa so se naučili 4 starši oziroma 8 % anketirancev.

Tudi med partnerji anketirancev prevladujejo tisti, ki so se kot prvega naučili srbskega jezika (74 %). Srbsčine in slovenščine hkrati se jih je naučilo 10 %, slovenščine pa 6 %. Glede na to, da za veliko večino staršev srbsčina predstavlja prvi jezik, je razumljiv podatek, da je v 72 % primerov srbsčina tudi jezik njihove medsebojne komunikacije, bolj pogosto v slovenščini kot v srbsčini komunicira le 6 % starševskih parov, samo v slovenščini pa nobeden.

Zelo podobna je situacija glede rabe jezika v komunikaciji staršev z otroki. Enako pogosto v srbsčini kot v slovenščini z otroki komunicira 8 % staršev, vedno v slovenščini pa le 1 (2 %) starš. Večina (49 %) jih z otroki govori pogosteje srbsko kot slovensko, kar torej pomeni, da srbsčina občutno prevladuje, vendar tudi slovenščina ni povsem zapostavljena. Vsi ostali (41 %) z otroki govorijo izključno srbsko. Ena od domnev pri osnovanju raziskave je bila, da starši z otroki govorijo slovensko, otroci pa jim odgovarjajo v srbskem jeziku. To domnevo lahko potrdimo, saj je kar 90 % učencev zapisalo, da se z mamo pogovarjajo izključno srbsko, prav tako pa jih 90 % govori izključno srbsko tudi z očetom. Le približno 10 % otrok se jih z vsakim od staršev pogovarja pogosteje srbsko kot slovensko. Raba slovenskega jezika je v komunikaciji med otroki in starši precej skromno zastopana, glede na odgovore enih in drugih pa slovenščino vseeno pogosteje uporabljajo starši kot pa otroci.

Med drugim nas je zanimalo, kakšna je zastopanost rabe slovenskega jezika pri otrocih iz mešanih zakonov. 8 % otrok je navedlo, da je slovenščina materni jezik njihove mame, in 10 %, da je slovenščina

materni jezik njihovega očeta. Med dvojezične se prišteva 12 % staršev, 8 % pa se jih je najprej naučilo slovenskega jezika. Zanimivo je, da se slovenščine kot prvega jezika ni naučil prav noben otrok, le 6 % pa se jih je naučilo srbsko in slovensko hkrati. Na podlagi tega lahko upravičeno sklepamo, da slovenščina v mešanih družinah, kjer predstavlja materni jezik enega od staršev, ni posebej zastopana oz. se slovensko govori bolj poredko, kot bi lahko pričakovali.

Glede pomena pouka slovenščine in pričakovanj glede le-tega je največ staršev zapisalo, da se jim zdi bistveno, da otroci pridobijo oziroma izpopolnijo znanje slovenskega jezika. Izpostavili so učenje pisanja in govorjenja ter bogatenje besednega zaklada. Menijo, da je to za njihove otroke potrebno, če se bodo odločili in nadaljevali šolanje ali iskali zaposlitev v Sloveniji. Z znanjem slovenščine bodo lažje komunicirali s slovenskimi sorodniki in prijatelji, ko bodo pri njih na obisku. Staršem se zdi zelo pomembno, da njihovi otroci pri pouku slovenščine ohranjajo jezik svojih prednikov in slovenstvo nasploh, da spoznajo slovenske običaje, kulturo, zgodovino, geografijo ter druge značilnosti Slovenije. Ob navedbi tega razloga je čutiti njihovo navezanost na domovino, spomine na otroštvo, preživeto v Sloveniji, ali željo po obudrvi nekaterih običajev, ki so jih sami pozabili. Nekaj staršev je zapisalo, da vidijo pomen pouka slovenščine v povezovanju s slovenskimi otroki v slovenskem okolju ter tkanju prijateljskih vezi med otroki s slovenskimi koreninami v Srbiji.

98 % staršev meni, da pouk povsem izpolnjuje njihova pričakovanja in da so zadovoljni, ena mama k temu dodaja, da pouk nudi mnogo več, kot je pričakovala.

V največji meri so se starši zahvaljevali za možnost obiskovanja pouka in s tem učenja jezika in ohranjanja vezi z domovino. Posebne zahvale so naslavljali na učiteljice, ki so po njihovem mnenju strokovne in prijazne. Nekaj staršev je izrazilo upanje, da bo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture ostal še naprej. Ne želijo si sprememb, potrebo čutijo le po večjem številu ur pouka in pogostejših druženjih učencev z otroki iz Slovenije ali obiskov Slovenije.

5.3 Učiteljice

V raziskavi so sodelovale tri učiteljice dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture, ki poučujejo v Srbiji, in sicer Rut Zlobec, ki poučuje v petih krajih 59 otrok, Milena Spremo, ki poučuje v enem kraju 18 otrok, in Tatjana Bukvič, ki poučuje v štirih krajih 62 otrok. Dve učiteljici navajata, da je razlika med kraji opazna v opremljenosti prostorov za delo. Učilnice oziroma društveni prostori v večjih mestih so bolj opremljeni, imajo TV-aparate, table, dostop do spleta, drugod pa tega ni. Povsod opažajo veliko zanimanje za učenje slovenščine. Vidna je razlika v poznavanju slovenske kulture in običajev pri tistih učen-

cih, ki se jezika in kulture učijo tam, kjer je več kulturnih prireditev ali drugih oblik sodelovanja s Slovenijo. Učiteljicam se zdi pomembno, da pri pouku krepijo narodno pripadnost. Na vidno mesto postavljajo poznavanje slovenskih običajev, zgodovine, geografije, naravnih lepote, pomembnih Slovencev in mnogih drugih značilnosti Slovenije. Učenje jezika pri otrocih je pomembno do te mere, da se bodo učenci lahko uspešno sporazumevali v slovenščini v različnih situacijah in v slovenskem okolju. Oblika poučevanja se jim zdi primerna. Ustreza jim možnost za samostojno in ustvarjalno delo. Želijo si več sodelovanja s starši. S strokovnimi gradivi so zadovoljivo opremljene, želele pa bi, da bi Zavod za šolstvo poskrbel tudi za plačilo didaktičnih pripomočkov in pisarniškega materiala. Ključno se jim zdi dobro povezovanje z društvi Slovencev v posameznih krajih poučevanja. Slabost dela v Srbiji napoteni učiteljici prepoznavata v dolgih in nevarnih vožnjah, občasno pa tudi v pomanjkanju in iskanju sredstev za posamezne dejavnosti, kot so na primer prevozi na prireditve po Srbiji in v Slovenijo.

6 Sklepna misel

Izsledki raziskave kažejo, da so učenci (otroci), ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji, ter njihovi starši zelo naklonjeni učenju slovenščine in vsega, kar je povezano s Slovenijo. Učenci radi prihajajo k pouku, ker bi se jezika radi dobro naučili in spoznali Slovenijo, saj jim je pri pouku zanimivo in lepo ter se v okviru pouka družijo s slovenskimi prijatelji. Svojo prihodnost povezujejo s šolanjem v Sloveniji, nekateri z udejstvovanjem v matičnih društvih Slovencev v Srbiji, vsi pa želijo svoje poznavanje slovenskega jezika in kulture ohraniti ter prenašati na svoje potomce. Starši pouk podpirajo, saj se zavedajo, da bodo imeli njihovi otroci z znanjem slovenščine odprto in morda lažjo življenjsko pot in možnost za vpis na slovenske šole. Z znanjem slovenskega jezika bodo otroci konkurenčnejši na trgu dela. Nič manj pa jim ni pomembno, da so otroci preko jezika in kulture povezani v etnično skupnost njihovih prednikov.

Po navedbah učiteljic je oblika dela pri pouku primerna. Ustreza jim veljavni učni načrt, ki jim omogoča prilagajanje vsebin in načina njihovega podajanja po merilih lastne strokovne presoje, pri čemer se lahko odločajo ustrezno potrebam, starosti ter znanju učencev. Zadovoljne so z uradnimi institucijami v Sloveniji, ki nudijo pomoč pri oblikovanju vsebinskega dela in finančno podporo za izvajanje pouka.

Zaradi vsega zapisanega je dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture v Srbiji pomemben in potreben. Če ne drugega vsaj tistim, ki so se za učenje zavestno odločili, ponuja možnost, da se naučijo slovenščine kot samostojnega, tudi zapletenega, a lepega jezika. V primeru učencev je to navsezadnje tudi jezik njihovih prednikov. Kar pa niti ni

edino bistvo. Gre za jezika bližnjih kultur, kultur z bogato skupno zgodovino, zaradi katere je še toliko bolj pomembno, da spoštujemo naše medsebojne podobnosti in sorodnosti, prav tako pa tudi razlike – ena od teh je prav (slovenski) jezik.

Literatura

- Đukanović, Maja. 2014. »Slovenščina v Srbiji: preteklost, sedanjost in prihodnost«. V *50. seminara slovenskega jezika, literature in kulture: Prihodnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Hotimir Tivadar, 177–184. Ljubljana : Filozofska fakulteta.
- Kržišnik Bukič, Vera. 1992. O Slovencih na območju Jugoslavije izven Slovenije po popisih prebivalstva 1921–1991. *Razprave in gradivo. Revija za narodnostna vprašanja* 26–27 : 21, 172–99.
- Kužnik, Irena. 2014. »Motivacija za učenje slovenščine kot maternega in manjšinskega jezika pri pripadnikih manjšinske in nemanjšinske skupnosti v Srbiji«. V *Mednarodno znanstveno srečanje doktorskih študentov slovenistike in slavistike : zbornik*, ur. Nina Ditmajer, 71–76. Maribor : Zveza društev Slavistično društvo Slovenije.
- Pavšič, Maja. 2005. *Slovenščina in njeno poučevanje pri slovenskih zdomcih. Raziskava med učenci dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Baden-Württembergu*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.
- Pirih Svetina, Nataša. 2000. *Razvoj jezikovne zmožnosti pri usvajanju slovenščine kot drugega jezika*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani – Filozofska fakulteta.
- Stabej, Marko. 2005. »Kdo si, ki govoriš slovensko?«. V *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*, ur. Vesna Mikulič in Karin Marc Bratina, 13–22. Koper : Annales.
- Weinreich, Uriel. 1963. *Languages in Contact: findings and problems* (2. izd.). London : The Hague.

Tatjana Bukvič
OŠ „Jožeta Moškriča”
Ljubljana, Slovenija

DOPUNSKA NASTAVA SLOVENAČKOG JEZIKA I KULTURE U REPUBLICI SRBIJI: ISTRAŽIVANJE MEĐU UČENICIMA, RODITELJIMA I NASTAVNICIMA

Uvodna poglavlja članka obuhvataju prezentaciju ključnih pojmova iz oblasti jezika u kontaktu i pregled iseljavanja Slovenaca u Srbiju, kao i podatke o njihovoj sadašnjoj organizaciji i funkcionisanju. Centralni deo članka sadrži poglavlje u kojem su predstavljeni dopunska nastava slovenačkog jezika i kulture u inostranstvu, njen istorijski razvoj i savremena struktura. Empirijski deo predstavlja istraživanje koje je bilo obavljeno u Srbiji u školskoj godini 2015/2016, među učenicima dopunske nastave slovenačkog jezika i kulture u Srbiji, njihovim roditeljima i nastavnicima. Prikazi i interpretacija rezultata donose važnu dopunu znanja o sociolingvističkoj slici slovenačke zajednice, kao i o deci koja posećuju dopunsku nastavu. Prikazani su primena i nivo poznavanja slovenačkog jezika kod dece i roditelja, njihov stav prema slovenačkom jeziku, svest o slovenačkom poreklu i njihov stav o dopunskoj nastavi slovenačkog jezika i kulture. Poseban doprinos ka razumevanju značaja nastave pružaju i odgovori nastavnika koji predaju deci u Srbiji.

Ključne reči: sociolingvističko istraživanje, slovenački iseljenici u Srbiji, jezici u kontaktu, dopunska nastava slovenačkog jezika i kulture, odnos prema slovenačkom jeziku

Tatjana Bukvič
Jožeta Moškriča Primary School
Ljubljana, Slovenia

SUPPLEMENTARY TUITION OF THE SLOVENIAN LANGUAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA: A SURVEY AMONG SCHOOLCHILDREN, PARENTS AND TEACHERS

The introductory paragraphs of the paper present the key concepts in the field of languages in contact and an overview of the emigration of Slovenians in Serbia, as well as information about their current organization and functioning. The central part of the paper contains a section which presents the supplementary tuition of the Slovenian language and culture abroad, its historical development and modern structure. The empirical part of the study is a survey conducted in Serbia in the 2015/2016 school year, among the students of the Slovenian language and culture in Serbia, their parents and teachers.

The presentation and interpretation of results significantly supplement the body of knowledge on the sociolinguistic image of the Slovenian community, as well as the children who attend supplementary classes. The paper also presents the application and the level of knowledge of the Slovenian language in children and their parents, as their attitude towards the Slovenian language, and their attitude towards supplementary classes in the Slovenian language and culture. A special contribution to the understanding of the significance of tuition is provided by the responses of teachers who teach children in Serbia.

Keywords: sociolinguistic research, Slovenian expatriates in Serbia, languages in contact, supplementary teaching in the Slovenian language and culture, attitudes towards the Slovenian language